

УДК 811.161.2:316.7(06)

ББК 81.2(Укр)я431

У 45

*Рекомендовано до розповсюдження в мережі «Інтернет»
Вченою радою Державного податкового університету
(протокол № 11 від 28 березня 2024 року)*

У 45 **Українська мова та культура в сучасному гуманітарному часо-просторі: аспекти міжмовної комунікації та формування комунікативної компетентності сучасного фахівця [Електронне видання]** : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, Ломжа – Ірпінь, 21 лютого 2024 р. / наукова редакція : З. Шарлович, Т. Гиріна. Ірпінь : Державний податковий університет ; Ломжа : Міжнародна Академія Прикладних Наук в Ломжі. Видавництво : MANS w Łomży, 2024. 518 с. PDF-формат ; мережеве видання ; інституційний депозитарій. ISBN 978-83-969222-6-7 ISBN 978-966-337-721-6

Рецензенти:

Васильєва О., д-р наук держ. упр., професор, професор кафедри менеджменту та публічного управління Державного податкового університету;

Ковпак В., д-р наук із соц. ком., доцент, професор кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності Запорізького національного університету.

Редакційна колегія:

Зикун Наталія Іванівна, доктор наук із соціальних комунікацій, професор, декан факультету соціальних комунікацій, спорту та реабілітації, Державний податковий університет;

Гиріна Тетяна Сергіївна, доктор наук із соціальних комунікацій, доцент, професор, завідувач кафедри соціальних комунікацій, словесності та культури, Державний податковий університет;

Шарлович Зоя Павлівна, кандидат педагогічних наук, ад'юнкт, Міжнародна Академія Прикладних наук в Ломжі (Республіка Польща);

Зайцева Інна Веніамінівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальних комунікацій, словесності та культури, Державний податковий університет;

Калита Олена Петрівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальних комунікацій, словесності та культури, Державний податковий університет.

Збірник містить матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, яка відбулася 21 лютого 2024 р. на базі кафедри соціальних комунікацій, словесності та культури факультету соціально-гуманітарних технологій, спорту та реабілітації Державного податкового університету, організованої спільно з українськими та зарубіжними партнерами. Публікації відображають напрями та результати наукових досліджень, присвячених таким актуальним питанням: українська мова як феномен національної культури, міжмовна комунікація у сучасному геополітичному світі, міжкультурний діалог і презентація української культури, комунікативна компетентність сучасного фахівця, медіадизайн і візуальнульні комунікації у сучасному культурному вимірі, сучасні засоби масової інформації та духовний універсум людини, бізнес-комунікації та перекладознавство: виклики сьогодення. Видання розраховане на широке коло читачів, які цікавляться окресленою проблематикою.

Збірник сформований з готових матеріалів, наданих авторами. Видавець не несе відповідальності за надані до публікації матеріали.

Видавництво: MANS w Łomży

УДК 811.161.2:316.7(06)

ББК 81.2(Укр)я431

ISBN 978-83-969222-6-7

ISBN 978-966-337-721-6

© Міжнародна Академія Прикладних Наук
в Ломжі (Республіка Польща), 2024

© Державний податковий університет, 2024

Фесенко Галина,
*д-рка філос. наук, професорка,
Харківський національний
університет міського господарства
імені О. М. Бекетова,
м. Харків, Україна*

ВІЗУАЛЬНА МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПАМ'ЯТІ

Візуальна медіаграмотність є важливим елементом інтелектуального, освітнього ландшафту, а також інструментом формування культури пам'яті. Культура пам'яті виражає те, як люди та суспільство ставляться до свого минулого та історії. За висловом німецької дослідниці Алейди Ассман, «культура пам'яті формує наше усвідомлення часу та історії, нашої самооцінки та погляду на світ» [1, с. 67]. Культурна пам'ять включає археологічну та письмову спадщину людства, транслюється усно, письмово, нормативно та наративно.

Щоб зробити минуле більш значущим для спільнот, важливо зберігати та інтерпретувати національну та локальну історію, а також залучати широкі кола людей до історії. Саме тому історичні проекти часто реалізуються у віртуальному середовищі, яке дозволяє використовувати користувачам спільні бази даних, виробляти колективне знання в режимі реального часу [2, с. 67]. Цифровий контент історичного проекту може бути представлений у зображеннях, відео, аудіо та мультимедіа, а також текстах.

Візуальна медіаграмотність постає важливим концептом, що потребує спеціального осмислення. Існує значний науковий доробок у цій проблематиці, представлений як зарубіжними дослідженнями (Ханна Мекель-Рике, Бенджамин Шторм), так і вітчизняними (Тетяна Іванова, Любов Найдьонова, Марина Осюхина та ін.). Водночас питання візуальної медіаграмотності в контексті культурно-історичної освіти потребують подальшого аналізу.

Мета даного дослідження полягає у концептуальному окресленні візуальної медіаграмотності в освітніх параметрах «культури пам'яті».

Візуальна грамотність може слугувати ефективним педагогічним інструментом для сприяння глибокому вивченню предметної області, особливо серед студентів, які інтегровані в медіакультуру. Відомо, що молодь активно залучена у візуальну культуру, використовуючи мобільні телефони для фотографування та розміщуючі фото у соціальних мережах. У такий спосіб фотографування стає

інструментом для формування особистості та спілкування. І водночас постає педагогічне питання: як заклади вищої освіти можуть використовувати візуальні навички студентства для покращення якості навчання, зокрема, в опануванні історико-гуманітарними навчальними дисциплінами? Адже бути учасником багатой медіакультури не обов'язково означає, що студенти знають, як вибрати найбільш ефективний засіб візуальної презентації для своїх освітніх цілей.

Різноманітність цифрових форм історичного матеріалу дозволяє підвищити обізнаність студентства в національній та локальній історіях. Так, наявність великих цифрових наборів даних (архівів, музеїв, наукових установ тощо) відкриває можливість для переоцінки класичних інтерпретацій історії. Завдяки цифровізації історичних проектів та публікації контенту на веб-сайтах, «роботу з пам'яттю» може здійснювати широке коло користувачів, у тому числі здобувачі вищої освіти. Наприклад, Google Ukraine в партнерстві з Міністерством культури України оцифрували музеї в різних регіонах України та створили спеціальний сайт «Музеї України просто неба», де можна здійснити віртуальну подорож, дізнатися більше про традиційну українську культуру.

При вивченні навчальних дисциплін історико-культурологічного спрямування, здобувачам вищої освіти пропонуються завдання з опрацювання історичного матеріалу, що потребують навичок критичного аналізу, уміння визначити проблему, зібрати необхідну інформацію з первинних і вторинних джерел, оцінити цю інформацію у ширших контекстах. Крім того, набуття комунікативних компетентностей у значній мірі залежить від особистісного прогресу у медіаграмотності. Медіаграмотність передбачає здатність отримувати доступ, аналізувати, оцінювати та створювати медіаконтент на різних он-лайн платформах [3, с. 438].

Наразі концепція медіа та інформаційної грамотності стала більш багатогранною: «медіаграмотність» означає навички, знання та розуміння, які дозволяють особі ефективно, безпечно та відповідально використовувати медіа. Медіаграмотність не повинна обмежуватися знаннями про інструменти та технології, а має бути спрямована на вироблення навичок конструювання логіки суджень та умовиводів, аналізу складних реалій і розпізнавання відмінностей між думкою та фактом [4, с. 45].

Медіатексти не лише репрезентують реальність, але самі по собі формують її значення. Загалом, медіатексти виробляються, структуруються та «споживаються». Важливими ознаками медіа, яку окреслили культурологи, є «репрезентація» та «реальність». Реальність ніколи не переживається безпосередньо, а завжди через символічні категорії, що доступні суспільству. Усі медійні повідомлення

є «сконструйованими» за допомогою творчої мови. І тут важливо дозволяти студентам обирати конкретні технологічні засоби для представлення свого медіатексту.

Щодо застосування прийомів створення медіатекстів з точки зору педагогіки вищої школи, то слід зазначити, що, наприклад, в історичній гуманітаристиці цифровий наратив збагачує наявні когнітивні ресурси «суспільної пам'яті» та академічної історії. Робота з минулим відбувається через репрезентацію пам'яті та історії в сьогоденні створюваному здобувачами вищої освіти медіатексті. При цьому береться до уваги, що «історія» (як наша репрезентація минулого), походить від багатьох різних центрів зі своїми власними способами діяльності, формами, нормами та вимогами.

Здобувачі вищої освіти, приступаючи до опанування навчального матеріалу історико-культурних дисциплін, вже мають певний набір припущень, переконань та звичок розуму, що формують способи, якими вони сприймають історію. Для того щоб навчання було трансформаційним, потрібно залучати студентство до критичного осмислення історичних подій, змінюючи їхні рамки сприйняття. З цієї точки зору, навчання схоже на переплетення ниток, які з'єднують ізольовані та розрізнені частини попередніх знань студентів. А це, зі свого боку, актуалізує потребу у розширенні «пізнавального базису» для досягнення «глобального консенсусу» суспільної пам'яті та академічної історії.

Саме через поєднання аналогового та цифрового контенту, виробляються сучасні історичні знання. Для «роботи з пам'яттю» здобувачі вищої освіти мають активно працювати з цифровими джерелами, вміти їх інтерпретувати, а також створювати нові медіатексти (з відео, анімацією, зображеннями, графікою тощо), зокрема, про історію конкретних місць пам'яті. За французьким істориком П'єром Нора, «місцями пам'яті» символізують колективну пам'ять соціальної групи (наприклад, нації) та формує ідентичність відповідної групи. Місця пам'яті, особливо у міських ландшафтах, можуть стати об'єктом історичної рефлексії здобувачів вищої освіти, завдяки створенню медіатекстів. Меморіальні місця можна відчути, «ожививши» їх шляхом медіа інструментів (з аудіо, відео та графічні матеріалів). З цією метою студентству пропонуються до виконання візуальні історичні проекти, що дозволяють їм долучитися до більш публічного «рефлексивного дискурсу». Наприклад, візуальні презентації історичних будівель, коли автори під час польових досліджень міських ландшафтів, застосовують оригінальний фотоприйом: перебуваючи безпосередньо біля історичної локації, роблять «подвійне фото», тримаючи історичну фотографію місця, припасовуючи її до сучасного вигляду будівлі [5]. Створення таких медіатекстів

дозволяє студентству пов'язувати свій власний досвід сприйняття місця пам'яті зі спогадами колективними. Такі дослідження конкретних місць пам'яті відбуваються у своєрідний спосіб – через креативну взаємодію з конкретним місцем пам'яті.

Процес конструювання цифрового наративу визнано ефективним педагогічним методом навчання історії, оскільки передбачає застосування численних когнітивних стратегій, таких як порівняння, вибір, висновок, упорядкування та перегляд інформації. Через поєднання аналогового та цифрового контенту, виконання таких історичних проєктів забезпечує інтерактивне пізнання історії, а також приносить етичний вимір. Наприклад, створюючи медіатекст про меморальні місця, присвячені жертвам геноцидів (Голодомору 1932-1933, Голокост та ін.), можливо усвідомлювати відповідальність сучасників за збереження пам'яті про жертв, неприпустимості викривлення чи заперечення історичних фактів.

У цьому сенсі, ще одним візуальним інструментом для створення медіатекстів про трагічні історичні події є залучення студентства до роботи з цифровими архівами свідчень виживших в геноцидах. Це дозволяє встановити зв'язки між минулим та сучасним шляхом емпатійного сприйняття історії. У такий спосіб можливим стає «трансформаційне навчання», а цифрове дослідження меморіального місця перетворює студентів з простих «споживачів» меморіальних місць на «виробників» колективною пам'яті. Студенти, опрацьовуючи нові історичні джерела та створюючи візуальний контекст своєї усної доповіді про меморіальне місце, здійснюють і власну «рефлексивну подорож» для виробництва знань та особистого ставлення до історичної теми. Сконструйований наратив стає результатом сприйняття та саморефлексії про історичні події чи місця.

Підсумовуючи наведене вище, відзначимо, що сформовані таким чином уміння й навички медіаграмотності сприяють не тільки ґрунтовному опануванню історичного знання, а й формуванню культури пам'яті. З педагогічної точки зору, такі форми навчання створюють простір для розвитку вмінь здобувачів вищої освіти вільно орієнтуватися в сучасному інформаційному середовищі, відповідально використовувати та творчо презентувати різноманітні джерела. Візуальна грамотність дозволяє викладачам переформатувати студентську аудиторію на освітнє середовище, де навчання розглядається як процес спільного конструювання знань та колективної пам'яті. Студентство отримує можливість взаємодіяти за допомогою тексту та графіки, створюючи спільну базу знань і розширити контексти спільного розуміння історичної теми.

Перспективами подальших досліджень вважаємо вивчення методологічних засад застосування навичок медіаграмотності для «роботи з пам'яттю» та з метою розширення дидактичної спроможності педагогів у роботі з молоддю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Assmann A. Erinnerungsräume. Formen und Wandlungen des kulturellen Gedächtnisses / 3 Auflage. München, 2006.
2. Фесенко Г. Г. Історичні проєкти щодо культури пам'яті: дискурс цифровізації. *Традиційна культура в умовах глобалізації: виклики війни* : матер. наук.-практ. конф. (17–18 червня 2022 р.). Харків, 2022. С. 220–224.
3. Ivanović M. Development of media literacy – an important aspect of modern education. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. 2014. № 49. P. 438–442.
4. Understanding media and information literacy in the Digital Age. A Question of Democracy / ed. by U. Carlsson. Göteborg: UNESCO, 2019. 272 p.
5. Семенець О. О. Місця пам'яті. URL : <http://mcmc.tilda.ws/memory>